

Cəmilova Könül Bəxtiyar qızı,

Bakı Dövlət Universitetinin “İnzibati hüquq, maliyyə hüququ, informasiya hüququ” ixtisası üzrə doktorantı

E-mail: konuljamilova@gmail.com

UOT 342.9

DOI: <https://doi.org/10.30546/2218-9130.007.2026.9083>

ƏTRAF MÜHİTƏ TƏSİRİN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİNİN İNZİBATİ HÜQUQİ STATUSU

Açar sözlər: *ətraf mühitin mühafizəsi, ətraf mühitə təsirin qiymətləndirilməsi, İnzibati Xətalər Məcəlləsi, məsuliyyət, cərimə.*

Ключевые слова: *охрана окружающей среды, оценка воздействия на окружающую среду, Кодекс об административных правонарушениях, ответственность, штраф.*

Keywords: *environmental protection, environmental impact assessment, Code of Administrative Offenses, liability, fine.*

Ətraf mühitə təsirin qiymətləndirilməsi çoxmərhləli və mürəkkəb prosesdir ki, ayrıca normativ hüquqi bazaya malikdir. Buna baxmayaraq bu sahədə müəyyən boşluqlar mövcuddur. Ətraf mühitə təsirin qiymətləndirilməsinin üç forması qanunvericilikdə əksini tapmışdır.

1. ətraf mühitə təsirin qiymətləndirilməsi;
2. strateji ekoloji qiymətləndirmə;
3. transsərhəd təsirin qiymətləndirilməsi.

“Ətraf mühitə təsirin qiymətləndirilməsi haqqında” 2018-ci il 12 iyun tarixli 1175-VQ nömrəli Azərbaycan Respublikası Qanununa əsasən ətraf mühitə təsirin qiymətləndirilməsi (bundan sonra – ƏMTQ) nəzərdə tutulan fəaliyyətin ətraf mühitə və insan sağlamlığına birbaşa və ya dolaylı mənfi təsirinə müəyyən edilməsi, təhlili,

aradan qaldırılması və ya azaldılması, habelə bu fəaliyyətin həyata keçirilməsi və ya keçirilməməsi barədə qərarın qəbul edilməsi məqsədi ilə həmin fəaliyyət növlərinin kompleks (sosial-iqtisadi, ekoloji) təhlili əsasında onların ətraf mühitə və insan sağlamlığına təsirinə müəyyənləşdirilməsi prosesidir [3].

Strateji ekoloji qiymətləndirmə (bundan sonra – SEQ) ətraf mühitə və insan sağlamlığına potensial təsirlərin aşkarlanması, qarşısının alınması və təbii ehtiyatlardan səmərəli istifadənin təmin edilməsi məqsədi ilə strateji sənədlərin, ərazi planlaşdırılması sənədlərinin ekoloji təhlükəsizlik baxımından sistemli qiymətləndirilməsi prosesidir.

Transsərhəd təsirin qiymətləndirilməsi nəzərdə tutulan fəaliyyətin həyata keçirilməsi nəticəsində iki və daha çox dövlətin ərazisində ətraf mühitə və insan sağlamlığına gözlənilən mənfi təsirin müəyyən olunması ilə bağlı prosesdir ki, keçirilməsi qaydası Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrə əsasən müəyyən olunur.

Qanunvericilikdə mövcud əsas problemlərdən biri bu üç fəaliyyətin konkret hansı sənədlərə tətbiq edilməsinin və hansı mərhələdə həyata keçirilməsinin müəyyən olunmamasıdır. Xarici ölkələrin qanunvericiliyində bu mərhələlərin anlayışı, tətbiq sahəsi və əhatə dairəsi daha ətraflı işlənmişdir.

Türkiyə Respublikasının “Ətraf mühitə təsirin qiymətləndirilməsi haqqında” Qərarı (Çevresel etki değerlendirme yönetmeliği) ƏMTQ prosesində tətbiq ediləcək inzibati və texniki prosedur və prinsipləri geniş şəkildə müəyyən edir. Bu qaydaya görə ƏMTQ planlaşdırılan layihələrin ətraf mühitə müsbət və mənfi təsirlərinin müəyyən edilməsi, mənfi təsirlərin qarşısının alınması və ya ətraf mühitə zərər verməyəcək səviyyəyə endirilməsi üçün görülməli tədbirlərin müəyyən edilməsi və qiymətləndirilməsi, seçilmiş yerin və texnologiya alternativlərinin müəyyən edilməsi, eləcə də layihələrin həyata keçirilməsinin monitorinqi və nəzarəti sahəsində aparılacaq tədqiqatlar sistemidir [6]. Bu qaydada həmçinin ilkin baxış və qiymətləndirmə mərhələsi geniş şəkildə tənzimlənmişdir. Azərbaycan Respublikası “Ətraf mühitə təsirin qiymətləndirilməsi haqqında” Qanununda isə bu mərhələlər qısa şəkildə əksini tapmışdır. Qərarının 18-ci maddəsində görə Nazirlik, ƏMTQ sənədinin əsasını təşkil edən yekun ƏMTQ hesabatında və ya layihənin təqdimat faylında götürülmüş öhdəliklərin ƏMTQ-nin verildiyi layihələrlə bağlı yerinə yetirilib-yetirilmədiyini monitorinq edir və nəzarətdə saxlayır. Nazirlik, yekun ƏMTQ hesabatının əsasını təşkil edən layihənin gedişatı hesabatlarında göstərilən işlərin və prosedurların düzgünlüyünü yoxlayır. ƏMTQ barədə müsbət qərar aldıqdan sonra, layihə sahibi Qaydaya təbə olan layihədə planlaşdırılan hər hansı dəyişikliklər barədə Nazirliyə məlumat verməlidir. Ətraf Mühitə Təsir Qiymətləndirməsinə Təbə Olunan Layihələr Çərçivəsində başlanan və “Müsbət ƏMTQ” qərarı alınmadan həyata keçirilən fəaliyyətlər Nazirlik tərəfindən və ya birbaşa əyalət müdirliyi tərəfindən Nazirliyin yazılı göstərişi ilə dayandırılır. Əgər müsbət ƏMTQ qərarı verildikdən sonra layihə sahibinin son ƏMTQ hesabatında və ya layihənin təqdimat sənədində götürülmüş öhdəliklərə əməl etmədiyi müəyyən edilərsə,

Nazirlik/əyalət müdiriyyəti bu öhdəliklərə riayət etmək üçün bir ildən çox olmayan birdəfəlik müddət verə bilər. Öhdəliklər bu müddətin sonuna qədər yerinə yetirilmədikdə, layihə dayandırılır. Öhdəliklər tam yerinə yetirilənədək fəaliyyətin dayandırılması barədə qərar qüvvədə qalır [5].

Almaniya Federativ Respublikasının “Ətraf mühitə təsirin qiymətləndirilməsi” Qanunun (Gesetz über die Umweltverträglichkeitsprüfung) 7-ci maddəsinə görə ilkin qiymətləndirmə layihə üçün ƏMTQ tələb olunub olunmamasını müəyyən etmək üçün aparılır [5]. Həmin qanuna 1 nömrəli əlavə ilə ƏMTQ-ə məruz qalan layihələrin siyahısı, 3 nömrəli əlavədə isə ilkin qiymətləndirmə meyarlarının siyahısı əks olunmuşdur [4]. Azərbaycan Respublikası “Ətraf mühitə təsirin qiymətləndirilməsi haqqında” Qanununda ilkin qiymətləndirmə meyarlarının siyahısı müəyyən olunmamışdır. Qanuna 5 nömrəli Əlavə ilə strateji ekoloji qiymətləndirməyə təbə olan plan və proqramların siyahısı müəyyən olunsun da, Azərbaycan Respublikası qanunvericiliyində belə siyahı müəyyən olunmamışdır.

Azərbaycan Respublikası “Ətraf mühitə təsirin qiymətləndirilməsi haqqında” Qanuna Əlavə ilə ətraf mühitə təsirin qiymətləndirilməsi tələb olunan fəaliyyət növlərinin Siyahısı müəyyən olunmuşdur ki, 34 fəaliyyət növü üçün ƏMTQ alınması tələb olunur [2].

“Ətraf mühitin mühafizəsi haqqında” 1999-cu il 8 iyun tarixli 678 nömrəli Qanunun 54-cü maddəsinə əsasən strateji sənədlərin layihələrinə dair strateji ekoloji qiymətləndirmə (SEQ) sənədləri, ətraf mühitə təsirin qiymətləndirilməsi (ƏMTQ) və transsərhəd kontekstdə ətraf mühitə təsirin qiymətləndirilməsi sənədləri ekoloji ekspertizasının obyektləridir.

ƏMTQ və SEQ-lə bağlı məsuliyyət məsələsi İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 275.3-cü maddəsində müəyyən olunmuşdur. Ətraf mü-

hitə təsirin qiymətləndirilməsi və ya strateji ekoloji qiymətləndirilmə sənədlərinə ƏMTQ üzrə qiymətləndirici tərəfindən bilə-bilə yalan məlumatların daxil edilməsinə görə məsuliyyət müəyyən olunmuşdur [1]. Məsuliyyət yalnız qiymətləndiricilər üçün nəzərdə tutulmuşdur. Almaniya Federativ Respublikasının “Ətraf mühitə təsirin qiymətləndirilməsi” Qanunun 69-cu maddəsində ƏMTQ və SEQ-lə bağlı hüquqpozmalara

görə cərimələr hüquqi və fiziki şəxslər üçün nəzərdə tutulmuşdur.

Ümumilikdə ƏMTQ və SEQ-lə bağlı qanunvericilik aktlarında ilkin qiymətləndirmə və monitorinqin tənzimlənməməsi əsas boşluqlar hesab olunur. Bu da ƏMTQ həyata keçirən orqanın diskresion səlahiyyətlərinin geniş olmasına gətirib çıxarır.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat siyahısı:

1. Azərbaycan Respublikasının İnzibati Xətalər Məcəlləsi // Azərbaycan Respublikasının 29 dekabr 2015-ci tarixli 96-VQ nömrəli Qanunu ilə təsdiq edilmişdir. [Elektron resurs] /URL: <https://e-qanun.az/framework/46960>
2. “Ətraf mühitin mühafizəsi haqqında” 1999-cu il 8 iyun tarixli 678 nömrəli Azərbaycan Respublikası Qanunu. [Elektron resurs] /URL: <https://e-qanun.az/framework/3852>
3. “Ətraf mühitə təsirin qiymətləndirilməsi haqqında” 2018-ci il 12 iyun tarixli 1175-VQ nömrəli Azərbaycan Respublikası Qanunu. [Elektron resurs] /URL: <https://e-qanun.az/framework/39511>
4. Almaniya Federativ Respublikasının “Ətraf mühitə təsirin qiymətləndirilməsi” Qanunun (Gesetz über die Umweltverträglichkeitsprüfung) <https://www.gesetze-im-internet.de/uvpg/>
5. Türkiyə Respublikasının “Ətraf mühitə təsirin qiymətləndirilməsi haqqında” Qərarı (Çevresel etki değerlendirmesi yönetmeliği). [Elektron resurs] /URL: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=39647&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>

Джамилова Конул Бахтияр гызы,
докторант Бакинского государственного университета
по специальности «Административное право,
финансовое право, информационное право»

АДМИНИСТРАТИВНО-ПРАВОВОЙ СТАТУС ОЦЕНКИ ВОЗДЕЙСТВИЯ НА ОКРУЖАЮЩУЮ СРЕДУ

РЕЗЮМЕ

Оценка воздействия на окружающую среду представляет собой сложный многоэтапный процесс, регулируемый специальной нормативно-правовой базой. В этой сфере существуют определенные пробелы. На основе анализа законодательных систем Германии и Турции в статье выявляются пробелы в законодательстве Азербайджанской Республики.

Jamilova Konul Bakhtiyar,
Doctoral Student, “Administrative law, financial law,
information law” specialty, Baku State University

**ADMINISTRATIVE LEGAL STATUS OF
ENVIRONMENTAL IMPACT ASSESSMENT**

SUMMARY

Environmental impact assessment is a complex, multi-stage process governed by a dedicated regulatory framework. There are certain gaps in this area. By analyzing the legislative systems of Germany and Turkey, the article identifies gaps within the legislative system of the Republic of Azerbaijan.

Redaksiyaya daxilolma tarixi: 08.07.2026
Təkrar işlənməyə göndərilmə tarixi: 15.07.2026
Çapa qəbul olunma tarixi: 17.07.2026